

ANTROJI DALIS

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

DRAUGAS

Saturday supplement

1997 m. spalio mėn. 18 d. / October 18, 1997

Nr. 20(35)

KERTINĖ PARAŠTĖ

Technologija ir kasdienybė

Kas gi nėra paveiktas ir veikiamas dabarties technologijos suklebėjimo? Galime suminėti ištisą eilę technologinių įtaisų, kuriais naudojames, nelyginant baldais, indais, akiniais... Apisprate, į naujoves žiūrime, kaip į savaimingus žmogiskos tikrovės reiškinius. Tarsi taip turi būti. Tam gi mūsų protas, kad vystytųsi technika ir biochemija, kad būtų patogiau, sveikiau, idomiau gyventi. Pridėjus žiupsnį ironijos, kad skambindami į kurią nors valdžios įstaigą, susidurtumėm su automato balsais, lauktumėm klausymais muzikos ir galų gale padėtumėm ragelį neprisiskambinę.

Technologija yra paremta mokslu. O griežtasis mokslas vengia jausmais gaivinamų ištikiminių, astrologijos, burtų, fantazmų, prietarų, skraidančių lėkščių, išpostų pranašysčių, žodžių, visokios mistikos. Mokslas negali tapti metafizine dievybe. Ją tapęs paneigtų savo esmę, glūdinčią konkrečių faktų stebėjime, tyrimuose. Technologija tėra tik skaičiai. Tik matematikos formulėlių panaudojimas žmogaus gyvenamajame tikrovėje. Tik tiek. Skamba kur kas paprasčiau, nei šiaip įsivaizduojame ar kartais nušneiname.

Technologija yra ir veiksmo arba darbo apraška, naudinga žmogui kaip, tarkime, mechanikas šulinio iškasimas ir gavybos vandenilio su kibiru pasėmimas arba duonos kepalų raišymas su aštriu peiliu. Ir čia pritaikoma veiklioji matematika arba fizika, kuri padeda mūsų biologiskai išsivysčiusiam kūnui atlikti tam tikrą būtiną veiksmą. Ir biologijoje darbuojasi formulės.

Be abejo, mokslinėje veikloje, tiesmukai šnekančiam, aukštoji matematika dalyvauja su visa galybe rezginių, tinklų, sistemų, orbitų, serijų, kurioms galo nėra ir nebus. Visa tai, ką dėsningoji gamta kaupia savyje, tu, žmogau, atkleisk ir panaudok savo egzistencijai. Ir šiame vyksme nematau nieko ypatingo. Išlieka tik neatsakytas klausimas: o kodėl visa tai? Bet čia jau filosofų reikalas. Mokslininkai į tokius klausimus vengia atsakinėti.

Kelis kartus per metus mano civilizuotame, kultūringame rajone vasaros metu, kai tempe-

ratūra perkopia 90°F ir dar pakimba tvanka, sutemus netikėtai sutrinka elektros tiekimas. Užgesta šviesa, ir visa tai, kas veikia amperų srovės dėka, miršta. Priežastis paprasta: žmonės per daug naudojami įvairia aparatu, ypač vėsindami įkaitusias patalpas. Perkrovė srovės tinklą. Pertempė stygas.

Ir jeigu šitoks „užtemimas“ trunka keliolika valandų, o kartais ir ilgiau, labiausiai nusimena tie, kurie neturi atsargoje žvakių. Nusimena ir tie, kurių šaldytuvai yra kaip tyčia pripildyti lengvai gendancio maisto. Ar tie, kurie sėdėdami kino teatre, žiūri erotinį ar kriminalinį dirgalą. Dar labiau tie, kurie yra priliptę prie savo mėgiamos savaitinės „sitkomedijos“ ar sporto ryšinių transliacijos. O ką jau sakyti apie Interneto sirgalius bei tuos, kurių E-pašto priimtuvai, gaunantis paskutines naujienas iš Lietuvos, staiga sustoja. Neįtikėtina! Tai tau ir krukis.

Norom nenorom, žiūrėdamas į plevėnančią žvakutės liepsnelę, susimąstau apie mūsų technologijos pažeidžiamumą. Triumfuojantiai nuostabi, naudinga daugelyje sričių ir vis tobulėjanti, ji kol kas priklauso nuo elektros srovės tiekimo. Nuo Edisono. Pasirodo, jėgainės, kad ir kaip prižiūrimos, skulampa. Užanka generatoriai, perdega transformatoriai. Įvairios gamtinės katastrofos nutraukia, išardo, sudegina, aptvindo tinklus. Prie naikinimo, dar labiau prisideda ir patys žmonės su savo karais, idiotiškais riaušėmis, fanatikų terorizmu.

Ką tai reiškia? Jokių būdu ne kokią apokaliptinį požiūrį į ateitį. Tai reiškia paprasčiausiai nuo senų senovės grūdintą nuostatą: būk viskam pasiruošęs. Tai kas genda, turės sugesti. Mokek naudotis ir klasiškomis priemonėmis: plaktuku, kirviu, peiliu, pjūkle, kastuvu, net ir titnagu. Turėk atsargoje žvakių ir degtukų. Neišmesk geros knygos ar naudingo vadovėlio, kadangi jau turi įsigijęs įmantų, visokią informaciją akimodu pateikiantį daiktą.

Šitaip patarinėdamas gal ir juokinu žmones: juk visi tai žino. Girdėjome, jog komunikacija kompiuteriais gali būti ir

Senosios mūsų raštijos istorija

VYTAUTAS A.
JONYNAS

• Domas Kaunas. MAŽOSIOS LIETUVOS KNYGA. Lietuviškos knygos raida 1547-1940. Redagavo Gema Bagdonavičiūtė ir Aldona Bendorienė. Dailininkas — Eugenijus Karpavičius. Vilnius: Baltos lankos, 1996. Knygos leidimą parėmė Pirmosios lietuviškos knygos 450 metų sukakties minėjimo valstybinė komisija ir Mažosios Lietuvos fondas.

Stebint iš šiapus Atlanto nūdienį Lietuvos kultūrinį gyvenimą, neretai nusmelkia jaudulys, kaip mažai kas ten pasi-keičė. Taip gajūs, neišsiraunamai išsiskynę tenai kai kurie įpročiai, refleksai, prierašumai šablono, įdiegti žmonėms per ilgąmetį vergovės laikotarpį. Butent pomėgis „aktivizuoti naciją“ grandiozinių renginių forma su veliavėlėmis, parodėlėmis, eitynėmis, vaikštytėmis, o už vis labiau pliekynėm liežuviu („bla-bla-ramomis“), visa tai pramenant skambiais sukakčiais, minėjimais, jubiliejais ar simpoziumų vardais. O juk iš esmės visa toji tuščiažiedė saviveikla nėra kas kitas, kaip komunistinė „Pakazucha“.

Aptardamas tą sterilinę, primityvią, kolektyvinę psichozę, tenykštis *Akirių* bendradarbis Saulius Pivoras, pavadina šiu metų birželio *Akirių* numerį visus tuos reiškinius karnavalinės kultūros vardu ir suverčia visą kaltę už tą nerišamą iš kailio nomenklatūros kleptokratijos valdininkams. Jis rašo:

„Tad ir siaubia Lietuvą įvairių minėjimų ir šventimų srautas. Ceremonijoms, kalboms ir pokalbiams švaistomos didžiulės lėšos. Štai 1997 metus pradėjom angažuodamiesi plačiam Mažvydo knygos jubiliejus minėjimui. Kalbos ir kalbės, parodos ir parodėlės, be jokio

skaudžiai pavojinga. Kad ir tas, rodos, nekaltas Internetas, kurio galima bendrauti su tolokais esančiais asmenimis. Kovojant su vienatve, norisi jausmingai „apsinuoginti“ šiam „bičiuliškam“ monitoriui — apie save pateikti įvairių duomenų. Ir galima iškliuti, kaip iškliuvo mano gimnaitė. Jos keli gyvenimo faktai privilegijos niekšų trijulė. Jai buvo vakare paskambinta, kad New York'o ligoninėje paguldytas jos sunkiai suvirgęs sūnus. Skambindami jie elgėsi lyg rūpestingai sesutė ir daktarai. Moteris, viską metusi, naktį išskrido iš Los Angeles, kad būtų šalia sergančio sūnaus. Ligoninėje jo nesurado, nes jis sekmadienio rytą ramiausiai išsėjosi namuose. Tai buvo žiaurus pokštas.

Pranas Visvydas

Detalė — Karaliaučiaus miesto graviūra — iš Domo Kauno knygos „Mažosios Lietuvos knyga“ viršelio (Vilnius: Baltos lankos, 1996)

kultūrinio rezultato. Juk visi gerai žinome, kad panašiuose renginiuose jokių kurybinių impulsų neatsiranda.

[...] Užuot įvairiuose specialiuose renginiuose kalbėjus apie Mažvydo knygos reikšmę, gal geriau būtų buvę jiems išleisti pinigų skirti paremti kokios naujos knygos rašymą ar leidimą“.

Nesunku sutikti su Sauliaus Pivoro pastabomis bei pageidavimais, tačiau jo pasirinktas šio vietos pavyzdys, manding, tikrai nevykęs. Faktiškai, jei kuo Mažvydo *Katekizmo* sukakties minėjimas išsiskiria iš kitų panašaus pobūdžio renginių, tai kaip tik tuo, kad šįkart buvo išvengta įprastinio trafareto. To šablono, kurio eigastį yra įamžinę visiems laikams poetas Antanas Gustaitis:

*Ir išrinkom dėdės teta
Vesti žygiuosna visus,
O teta ta — komitetą
Komitetas — kilbasus,
Prie kilbasų — dar kopūstų
Kad mums laisvės vėjas
pūstų...*

Tiesa, ir šiuo atveju buvo sudaryta komisija, gal ne visai metuzalinio amžiaus tetulių vadovaujama, bet tos parengtos nebegalėjo nieko pakeisti, kadangi kažkas buvo iškisęs nuo pat pradžios pagalius į posėdžiavimų ratus. Nuo pat pradžios buvo susirupinta sukakčiais įprasminimu, tuo, pasak Pivoro, „kultūrinio rezultato“... Kažkur Montreal'je, toli nuo tėvynės, toli nuo savų kilo mintis priminti visiems Mažosios Lietuvos reikšmę tautai, paskelbiant konkursą veikalui apie tą kraštą. Į jį buvo atsiųpta. Ir toji vadinamoji Vydūno premija (5,000 kanadiškų dolerių vertės) atiteko profesorui Domui Kaunui už veikalą *Mažosios Lietuvos knyga*.

Turint po ranka tokį konkretų rezultatą, ...atyt, buvo lengva kažkam įpiršti platesniam „nacijoms“ masėms skirtą Mažvydo minėjimo šurmulį. Dabar visiškai nebesvarbu, į ką jie išvirs, ar į groteską, ar (pasi-naudojus Kauno veikalui), į ką solidaus... Bet viena aišku — Sauliaus Pivoro nuogastavimai šiuo atveju be pagrindo.

Turim prieš akis rimtą knygotyro knyga, itin talpų ir pušetinai nuobodų, kaip dera moksliniam veikalui, tomelį, kurį išleido vis labiau populiarėjanti „Baltų lankų“ leidykla. Leidinys spėjo, tarp kitko, jau pelyntis Leipzigo knygų mugėje ir pažinimą už savo patrauklią ir originalią išorę.

rašty spausdinant dviem kolonomis ir visuotinio glaudinimo ke-
liu, visokia miniaturizacija.

Recenzuoti *Mažosios Lietuvos knyga* nėra recenzentui dėkingas dalykas. Iš esmės tai retrospektyvinė mūsų senosios raštijos bibliografija. Ją išvydus, neišvengiamai prisimena kažkada matyti, bene 1982-ais metais pasirodę. Knygų rūmų išleisti, serijos A tomai. Ta pati archaika, ta pati antraštinių puslapių, fotoreprodukcijų gausa, tik anuose tomuose buta mažiau sangrudos. Šiuokart esama rišamojo teksto, kuriame nemaža atodangų, bet kuris sumenkina knygos „albuminį“ („coffee-table book“) pobūdį.

Kaip žinome, bibliografijos tai ne kas kita kaip prekių sąrašai. Poligrafines gamybos gaminių katalagai. Atseit sprangokai skaitiniai. Jos nėra skiriamos pasiskaitymui. Veikia, kaip visi „parankiniai“ leidiniai, jos skiriamos pasitikinimui, susiradimui reikiamos informacijos. Yra pusė bėdos, kai jos gausiai iliustruotos, „albuminės“. Tada jos bent išsiskiria šypsni savo archaizme, atgyvenusios kalbos lytimis, svetimbėmis, barbarizmais, pvz., „Pakajaus paslas“ (Friedensbote), „Vakta ant Rinnuples“ (Wacht am Rhein). Kartais sukelia skaitytojų svaigius nostalgijos priepuolius. Ypač, kai aptinkami vaikystės skaiptų knygų pavadinimai: „Kar-
zygiški darbai raguotojo Sygfry-

(Nukelta į 2 psl.)

V. Urbono nuotrauka

„Kursė“

Is 26-osios Lietuvos fotografų parodos, vyksiančios šiu metų spalio 24 - lapkričio 2 dienomis Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Čikagoje. Siemietinės parodos tema — „Amatai“. Tai etnografinė tema, kurioje atspindi tradicinę liaudies veiklą. Tačiau bus ir konceptualaus pobūdžio darbai, interpretuojantį įvairius žmogaus darbo aspektus. Darbų stilius bus įvairus — pradedant istorinėmis ir baigiant eksperimentinėmis nuotraukomis.

Šiame numeryje:

Mes ir mūsų prietaisai • Mažosios Lietuvos knyga • Magdalenos Birutės Stankūnienės ir Giedrės Žumbakienės parodos Lietuvių dailės muziejuje • Poezija Ateitininkų studijų dienos • Nijolės Gražulienės ir Dalios Staniškienės eilėraščiai • Genovaitės Skrabulienės paroda Čikagoje • Jurgis Mačiūnas grįžta į Lietuvą • Mažvydo „Katekizmo“ sukakties paskaitos Čikagoje

Žydinčios žemės dukra

INGRIDA KORSAKAITĖ

Kai Magdalena Birutė Stankūnienė emėsi batikos, tarsi prasidėjo naujas jos kūrybos tarpsnis, nes ši technika užvaldė dailininkę, kuriai laikui atitraukdama nuo anksčiau pamėgtos tapybos ir grafikos. Tačiau ir Stankūnienės batikos išliko ne tik visada jai būdingas braižo dekoratyvumas, bet ir kai kurie tie patys motyvai, įvairūs, saviti komponavimo bei stilizavimo principai. Senovinė batikos technika, kilusi iš Tolumų rytų, plačiai ten paplitusi ir dabar, Lietuvoje pradėta naudoti nuo 20-ojo amžiaus septintojo dešimtmečio, gerai atitiko meninę Stankūnienės mąstyseną, jos polinkį kurti spalvingas, stilizuotas formas. Išliko ir dailininkės pomėgis meninius vaizdus reikšti ciklais, temos ir plastinio motyvo variacijomis.

Taip gimė didelis, keletą metų kurtas batikos ciklas „Tolima žemė“, prisodrintas įvairiausių gamtos pavaldų, jungiančių lengvai atpažįstamus ar labiau abstrahuotus augalijos ir antropomorfinius vaizdinius į bendrą dekoratyvią visumą. „Tolima žemė“ ne vien pavadinimu, bet ir stiliumi giminėja tokiems ankstesniams Stankūnienės kuriniams, kaip ciklo „Motina žemė“ ir „Motina gamta“, tačiau pati technika suteikia batikos ciklui kitokią, itin turtingą, subtiliais spalvų atšvaitais, dėmėmis mirguliuojančią faktūrą, linijų pynė išmargintą ornamentiką. Vienose batikose dailininkė vaizduoja atskirus laukinius stilizuotus augalus, kitose perteikia bendrą gyvastinę pasaulio viziją, kupina judėjimo, žiedų ir žolynų. Apibendrintos nuogų žmonių figūros čia atkartoja medžių šakų piešinį, sutampa su bemaž panteistiniu fantastinės floros ir faunos dvasingumu.

Pirmą kartą Magdalenos Birutės Stankūnienės batikos buvo eksponuotos 1995 metais M. K. Čiurlionio muziejuje, Kaune, įvykusioje personalinėje dailininkės parodoje, pavadinimoje „Žemė žydi“. Jos buvo originaliai apipavidalintos (aukščiau kraštai pritvirtinti prie karališkos papuoštos didžiuliais kumais ir priminė laidiškus kilimėlius ar siuvinėtas bažnytinės kilvas, kurios galbūt išliko dailininkės atmintį iš vaikystės regėtų spalvingų gimtosios šilvakių ataidų. Liaudies kūrybos tradicijų gija, viaguojanti per visą Stankūnienės kūrybą, neatrūšksta ir jos batikose.

Klasikinę batikos technologiją dailininkė savaip praturtina, papildoma: naudoja laką, pastelę, spalvotas kreideles, net aliejinus dažus, paauksavimą ir pasidabravimą. Visa tai jos tekstiles pavo teikia ypatingo puošnumo, tapybiškumo. Pamažu ji vis geriau įveikė ir istorinio autorinės batikos technika žymiai išaugo ir batikų formatus, o kompozicijos vis labiau abstraktėjo. Tačiau ir dabar spalvų ir linijų sukūryje dažnai išnyra ženkliai žmonių figūrų siluetai.

Batika dar labiau negu Magdalenos Birutės Stankūnienės tapyba ir grafika tinka interjerams puošti. Tai tikri dekoratyviniai pano, gerai derantys prie sienų plokštumų ir architektūrinių erdvių. Stankūnienės kuriniai plačiai pasklidę Lietuvoje, juos gali pamatyti ir ne viename visuomeniniame interjere. Pavyzdžiui, kelių Nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos skaityklų lankytojus nuolat džiugina šios dailininkės paveikslai. Pernai paties autorės lešomis puikiai išleistas solidus Lietuvai dovanotų jos

Magdalena Birutė Stankūnienė

Tolima žemė, Nr. 25 Batika

Magdalenos Birutės Stankūnienės batikos ir grafikos darbų paroda atidaroma šiandien, spalio 18 dieną, 7 val. vak. Lietuvių dailės muziejuje, Lemont, Illinois. Paroda vyks iki lapkričio 9 dienos.

kurinių katalogas (Vilnius: Baltos lankos, 1996) tiesiog stebina, kiek daug jos kūrybos saugoma įvairių Lietuvos miestų muziejuose, bibliotekose ir kitose institucijose.

Išbandyti batikos techniką, atvėrusią dailininkę naujas raškos galimybes, ją paskatino

šiuolaikinių Lietuvos tekstilinių pavyzdys. Tačiau šia techniką ji naudoja savaip. Batika organiskai įsileja į visą Magdalenos Birutės Stankūnienės dailę ir ryškiai atskleidžia, kad jai pavaldų spalvų stichija, kuri ypač padeda perteikti sviesią, būtis grožį ir

harmoniją teigiančią menininkės pasaulėjautą.

„Motina gamta“, „Motina žemė“, „Žemė žydi“, „Tolima žemė“ — visi šie pavadinimai zenklina nuolatinį Magdalenos Birutės Stankūnienės ryšį su gamta ir meile tam vešinciam, žydinčiam, paukščių balsais ulbanciam pasauliui, kuris ją traukė nuo pat mažumės.

Magdalena Birutė Stankūnienė-Stankūnienė gimė Ozelių vieniemyje, Šunskų parapijoje, Vilkaviškio apskrityje.

1936-1941 — mokėsi Marijampolės Rygiškių Jono mergaičių gimnazijoje.

1944 — pasitraukė į Vakarų. Gyveno Vokietijoje ir Anglijoje.

1958-1960 — studijavo St. Martin's Art Academy Londone.

1960 — emigravo į JAV, isikūrė Čikagoje.

1960-1965 — studijavo School of the Art Institute of Chicago.

1966-1967 — grafikos ir tapybos žinias gilino Lietuvių dailės studijoje „69“ pas Viktorą Petravičių, Adomą Varną, Miką Šileikį, Povilą Kaupą.

1967-1970 — studijavo Bogan City College Čikagoje.

1970-1973 — mokėsi ir baigė Academy of Fine Arts Čikagoje.

Surengė daugiau negu dvidešimt personalinių parodų ir dalyvavo kolektyvinėse parodose JAV, Australijoje, Vokietijoje, Brazilijoje ir įvairiose Lietuvos miestuose. Pelnė apie dešimt apdovanojimų įvairių Čikagos galerijų parodose. 1983 metais jai buvo suteikta JAV Lietuvių Bendruomenės Kultūros tarybos dailės premija. Dideli Magdalenos Birutės Stankūnienės kurinių rinkiniai yra Lietuvos dailės muziejuje Vilniuje, M. K. Čiurlionio dailės muziejuje Kaune, Vilkaviškio krašto muziejuje, Kudirkos Naumiesčio Vinco Kudirkos muziejuje, Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje Vilniuje, Vilniaus universiteto, Vilkaviškio viešosios bibliotekoje, Kretingos Pranciškonų vienuolyne, Marijampolės Krašto muziejuje.

Giedrė Žumbakienė

Iš parodos Lietuvių dailės muziejuje Lemont, Illinois.

Saulėlydis Monoprint, 22" x 30"

Giedrės Žumbakienės „Ramybės ieškojimai“

ZINAS KAZĖNAS

Giedrės Žumbakienės ekspozicijoje darbu apžvalgą pradėsiu nuo parodos lankytojos Jadvygos Pentilienės pastebėjimo: „Viaskas erdvėje, lyg plauktų ore“. Sakytum, gana tikslus parodos darbų apibūdinimas. Tikrai paveikluose jaučiama erdvė, kurią sąlygoja ne tik mišrios, kolazinės technikos naudojimas, bet ir labai žaismingas pustonų išsilyginimas paveikslų spalvinėje gamoje. Tiesa, technikos sudėtingumas ne visada ryškiai pastebimas suvokiant visą paveikslą. Gal tai ir gerai?

Pasikartojantys aštrūs žaibai nežada ramybės, bet tai dažniausiai paveikslų pakraščiuose, o vidurinės dalys artėja į ramybės išraišką. Neerzina akies besikartojančios geometrinės formos: skrituliai, stačiakampiai, plokštumos ir kitokios lini-

jos. Visi darbai pakankamai dekoratyvūs, kas atveria jiems kelią į interjerus.

Kalbu apie visą ekspoziciją, neišskirdamas vieno ar kito darbo pagal paties dailininkės duotą pavadinimą. Parodos paveikslai savo atlikimo maniera yra panašūs, t.y., abstraktiai išmąstyti darbai; ir gamtos reiškiniai menantys jų pavadinimai, kurie padeda žiūrovui greičiau „iegti“ ir dailininkės kūrybinį pasaulį. Apskritai pavimus, išraiškingesni yra sodresnių spalvų paveikslai, t.y., pastarųjų metų darbai.

Dar gana įdomus pastebėjimas, kad dailininkės sukurti savita technika darbai ne kiek neperanda grožio juodai-baltame tona (katalogas, pakvietimas). Ir šiuo atveju naujai suskamba visas paveikslas arba atskiros jo dalys, o tai parodo

dailininkės pasirinktos atlikimo technikos universalumą.

Daugumoje paveikslų žiūrėčiau fragmentiškumą, ypač paveikluose, kur palikti balti plotai. Tai natūralu simbolizuojant mus supančią aplinką, nes gamtos pažinimas ir suvokimas ir prasideda būtent nuo detalių: gėlių, lapų, šešėlių, atspindžių ir panašiai. Pati ekspozicija veikia žiūrovą vientisumu, bet kartu palieka jam teisę pasirinkti idomiausią paveikslą turbūt daugiau grafinio negu spalvinio aspekto atžvilgiu. Ir vis dėlto Giedrės Žumbakienės darbai verčia žiūrovą daugiau ar mažiau įsigilinti į „ramybės“ sąvoką per mus supančių daiktų formas.

„Ramybės ieškojimai“ — taip pati autorė pateikė pavadinimą savo parodai. Šis pavadinimas, sakytum, pilnai išreiškia mūšt kasdieninio gyvenimo ritmą, atkartodamas tai kiekviename parodos paveiksle.

Senosios mūsų raštijos istorija

(Atkelta iš 1 psl.)

do, kursai gražiąją Vlorigundą su kardu nuo bjauraus smako išvalnyjo“ arba „Gyvasties aprašymas viežlybosios grovienės Genviefos“. Bet tai išimtis. Šiaip vyrauja, deja, apeiginės bei katechetinės raštijos perteklius. (Ir tai, laimė Dievo, ne tokiu nuosimčiu kaip, sakysim, Estijos atveju). Originalumo tačiau tokiuose sąvaduose (kompiacijose) nesitiek, jo ne kazin kiek. Bibliografijų vertė sudaro veikliau autoriaus „krapštulumas“ bei detektyviniai sugebėjimai: išnaršyti ir išlesioti kitų bibliografų atliktus darbus, atitaisyti juose aptiktas klaidas bei netikslumus, pagaliau susirasti saugyklose, knygų sąrašuose dar papildomas žaliavas — praganytų leidinių. Nemažiau svariu dalyku yra ir pridėdamų indeksų — turinio ar asmenvardžių bei vietovardžių rodiklių patikimumas.

Knygotyrininkas Domas Kaunas laimi skaitytojo prielankumą ne vien puikiu savo amato pažinimu bei bibliofilija, bet ir nuostabi darbastumu. Atvirai kalbant, jo kruopštumas kartais išvirsta į azartiškumą. Jis prisipažįsta, kad šiame veikalė išvardintus leidinius jis yra matęs visus aliai vieno savo akim *De visu!* Atseit, pakilojės, pavartės, apžiūrėjęs iš visų kam-pų, pasklaidęs, paglostęs ir apuostęs. Nelyginant koks šykštuolis savo talerius, guldenus bei ludorus. Nors gal toks palyginimas ne visai tikslus. Spaudinys nėra Domui Kaunui

fetištiniu objektu. Jam labiau rūpi jo poveikis visuomenei, tos epochos politinei, ekonominei, socialinei bei kultūrinei sąrangai. Užtat aptariamajam leidinyje apstu visokių lėtelė — statistinių, chronologinių bei kitokių. Bene nuostabiusia, manding, toji, kurioje palyginamos spaudinių kainos su žemės ūkio produktų — bulvių bei lašinių — kainomis. Tai priartina Kauno studiją prie knygos sociologijos veikalo. Iš viso, kaip bibliografas-knygotyrininkas Domas Kaunas ne visada laikosi prideramų profesijai elgesio nuostatų. Užuot pasitenkęs sausu kiekvieno leidinio užregistravimu, poleikiu ir pedantiška perfekcionizmu, jisai yra linkęs palydėti tuos sausus faktus komentarų, laikotarpio apžvalga, kai kada nepraleidamas progos palyginti mūsų knygos raida su lenkų ar sorbų knygos trajektorijom.

Šioje vietoje leistina būtų tokią pastabėlę. Paaiškinamoji veikalo antraštė yra „Lietuviškos knygos raida 1547-1940“. Tai, sakytumėme — „kontrabanda“. Pats autorius aptaria savo veikalo sieliamybę kur kas siauriau, ribotiau. Visų pirma esama tokio perspėjimo:

„Autoriaus nuomone“, rašo jis, „Mažosios Lietuvos knyga laikytinas toks leidinys, kurio svarbiausias jo paskirtis yra tenkinti vietos gyventojų poreikius. Jo esminiai skiriamieji požymiai yra šie: adresatas, spausdinimo vieta, ideologinis kryptin-

gumas (ypat ryškus protestantų kuriniuose), raidynas (gotiškas)“.

Antra vertus, Domas Kaunas yra priešiškas nusiteikęs dėl jo kurinio praminimo spaudos istorija ar knygos istorija. Nuo pirmosios kategorijos ji skiria tai, kad joje nėra minimi periodiniai leidiniai, atseit laikraščiai, mėnraščiai ir t.t. O priešingybę tradicinei knygos istorijai išsiskiria faktas, kad Kaunas skiria ypatingą dėmesį smulkmei, kuria sudaro „lakštinius“ spaudinius. Būtent atsišaukimai, skelbimai, renginių programos, kvietimai bei kartografiniai leidiniai, kurie retai minimi įprastinėse knygos istorijose, bet kurie, autoriaus nuomone, Mažosios Lietuvos atveju esą „svarbesni savo turiniu už brošiūruotą leidinį“.

Iš tiesų, prisimins, kiek būta anais laikais visokio katechizacijos balastų, nesunku sutikti su autoriaus nuomone. Bet prieš tai tenka šnektelti iš viso apie *Mažosios Lietuvos knygos sąrangą*.

Veikalas dalijasi į tris dalis. Kiekviena jų skirstosi, savo ruožtu, į trejetą-ketvertą poskyrių. Bendru požymiu visoms yra tai, kad čia aptariamos spaudinių leidybos, prekybos bei sklaidos problemos. Kiekviena tačiau turi dalykų apėmia skirtingą istorijos tarpsnį. Taip pirmoji aptaria knygos genezę, spaudinių atsiradimą, prekybinių ryšių tvirtėjimą feodalizmo epochoje. Atseit 1547-1807 metų periode. Antroji dalis nagrinėja visus tuos pačius dalykus ve-

lesniais laikotarpiais (1808-1919), užsibaigdama apytikriai kaizerinės Vokietijos imperijos sukrūdimu. Pagaliau trečiojoje dalyje atliekama leidinių, pasirodžiusių Klaipėdos krašte bei Mažosios Lietuvos teritorijoje, apžvalga tarpukaryje, 1920-1940 metais.

Domo Kauno pareiškimai, kad jo atranka apsiribojanti vien Mažosios Lietuvos teritorijoje pasirodžiusiais ir jo gyven-toms skiriamais leidiniais, praskamba skaitytojui, prisipažinkim, nelaukta, separatistine gaida. Faktiškai, čia nėra ir neįžūrinama nieko baisaus. Tas apsiribojimas yra veikiau potros-kio išsamumo, nei kokiom „šiccionykštė“, „tuteišinėm“ pretenzijom. Kitaip ir būti negali. Kaip ir visi žinom, lietuviškoji knyga gimė Mažosioje Lietuvoje. Todel ir Domo Kauno veikalo stambioji dalis sudaro bendros mūsų knygos raidos dalį. Yra bendru paveldu.

Antra vertus, autoriaus noras praplėsti savo retrospektyvinės bibliografijos rėmus, išvardinant joje ir „lakštinių“ poligrafinių gamybą yra pilnatviškumo („exhaustiveness“) užgaida ir sveikintinu reiškiniu. Tiesa,

protarpiais polinkis viską registruoti, pasimato pernelyg „dulk-surbilniui“. Pernelyg smulkme-niškai aptariama pavienių as-menų, valstybinių įstaigų, pramonės įmonių spausdinta efemerinė smulkmė (informaciniai slyklų bei kavos gamyklų reklaminiai lapeliai), bet, rasit, nodieniam istorikui toji informacija gali būti pravarti.

Iš kitos pusės, tos kategorijos spaudiniuose aptinkam įdomių ir reikšmingų atodangų. Kam,

sakysime, nebus įdomu suzi-noti, kad pačiu pirmuoju pasau-lietisko turinio lietuviškuoju tekstu buvo Prūsijos kuni-gaiškio Georg Friedrich įsa-kaus, draudžias „škotams pre-kiauti pabučiais ir pakie-miais“... Arba kam nepasimatys spalvingu ir komišku savo saki-nio struktūra kitas „padavadi-jimas“ (spėjimai nukreiptas prieš brolius žemaitėlius), ku-riame sakoma, kad „mieste pa-sirodęs vyžuotas žmogus tur ant subinės plaktas būti“.

Kaip sakėm, Domo Kauno vei-kalo vertė itin padidina jo ven-gimas „apvalinti kampus“. Taip, sakysim, jis atvirai pripažįsta, kad sakytojų-susirinkimininkų sąjūdis buvo apskritai lietuvi-bei pragaištingas. Tačiau jis nenutylia fakto, kad ne viskas suverstina ant tų fundamenta-listų „avant la lettre“ galvų: „Karaliaučiaus protestantų teologai ortodoksai sąmoningai kliudė savo konkurentams pie-tistams, propaguojantiems de-mokratiškesnes, liaudiškesnes religijos praktikos formas, leisti knygas ir ypač platinti Mažosioje Lietuvoje“.

Įdomi atodanga, bent rašan-ciam, yra gotiškojo raidyno po-veikis į tautos gyvastį. Di-džiojoje Lietuvoje augusiems vi-duramžinis šriftas, vadinamas „gotiškuoju“, atrodė keistoku, barbarišku, bet kaligrafiškai įdomiu. Niekad netoptelėjo gal-von, kad jis galėjo veikti, kaip kiršinimo priemonė. O pasiro-dė, kad kaip levi Simonaitytė buvo apdovanota valstybine literatūros premija už *Aukštųjų Šimonių likimą*, jos romanai turėjo būti strimgalviais iš-spausdintas vokiškąja „grazdanka“,

idant jis „galėtų pasiekti tą gy-ventojų dalį, kuri dėl senų įpro-čių ignoravo žemaitiškąs kny-gas“!!!

Arba — kitas kuriozas. Auto-riui tenka aptarti cenzūros apraiškas metų bėgyje. Ne vi-siems žinom dalyku yra tai, kad šrifto ir autonomijos daly-kai suteikė komunistinė spau-dai visai padoringas sąlygas tarpti Klaipėdoje. Kadangi susiduriame su gaidų spausdinimu, Kauno veikale gana išsamiai aptariama meninė saviaveikla — dainų šventės bei kiti ren-giniai, dainynų pasirodymai, kompozitorių (V. Voska) veikla, pagaliau Klaipėdos operos pas-tatymai. Daug randama infor-macijos apie įvairias mazlie-tuvių draugijas — „Rūtos“, Susi-vienijimo lietuvininkų Prūsiose, „Luizos“. Nebanalai nušviestas Vyduo vaidmuo.

Tvirtai suresti indeksai — pavardžių, vietovardžių rodyklės — leidžia skaitytojui atlikti įvairius ekskursijas į praeitį. Taip, sakysim, mažai kam žino-ma, kad vėliau komunistų iš-aukštinta į „klasikės“ Ieva Sim-onaitytė „Kruviniojo Smetonos“ laikais vertėsi visai pakencia-mai iš savo rašytojiško amato. Iš viso, savo faktų sankaupo-mis Domo Kauno veikalas pri-artėja prie enciklopedinio po-būdžio veikalo, žinytų („hand-book“).

Pabaigai — dar vienas ma-zytis nusistebejimas. Iki šiol Mažosios Lietuvos fondo inicia-tyva ir „kaštai“ išleisti veikalai būdavo aprūpinami teksto san-traukom vokiškai bei anglų kal-bomis. Šiuokart kažkodėl jame pagailima angliškosios santrau-kos. Kodėl? Warum? Why?

Dainavoj — „poezijos pavasaris“ rudenį

ALDONA KAMANTIENĖ

Ateitininkų Studijų dienos kas metai vyksta Darbo dienos savaitgalį Dainavoje, Manchestere, Michigan. Pats savaitgalio pavadinimas reiškia, kad tuo metu Dainavoje vyksta studijos ateitininkams svarbiomis ir įdomiomis temomis. Prie rimtų studijų, paskaitų ir pašnekesių paprastai būna ir kultūrinės, dvasią pakeliantios programos.

Tokia ypatinga programa buvo šeštadienio vakarą, rugpjūčio 30 dieną, kada dvi poetės, išaugusios ateitininkų gretose, Dalia Staniškienė iš Cleveland'o ir Nijolė Gražulienė iš Čikagos priemiesčio Oak Lawn apdovanojo klausytojus savo dvasios turtais — eilėraščiais. Tai buvo lyg pavasariu dvelkiantys žiedai, jau rudėjančioje Dainavoje.

Dalios Staniškienės eilėraščiai jau senokai, dar jai būnant moksleive ir studente, pradėjo būti spausdinami *Ateities* ir *Laiškų lietuviams* puslapiuose. Kartais jos eilės pasirodo ir *Drauge*. Pažvelgę į jos skaitytas eiles Dainavoje, beveik visose ižiūrime poetės gerą, mylimą ir mylintį, viskuo ją aprūpinantį Dievą, Kūrėją, Viešpatį, Rūpintoją. Dievas ir Jo veikimas įžiūrimas kiekvienoje jos būties apraiškoje. Jos eilėraščiuose randame, jeigu ne dialogą su Juo, tai bent trumpus atodūsius, kuriuos ji nukreipia į Viešpatį. Eilėraštyje „Alyvoms žydint Vilniuje“, poetė, išsakydama savo jausmus, baigia:

... Ir pildosi visa būtis
Viena mintim, vienu jausmu:
Svaiginančių alyvų ir
Tėviškės laukų
Kūrėjo gerumu...

Ateitininkų studijų dienų metu Dainavoje, Manchestere, Michigan, šių metų rugpjūčio 30 dieną vykusio literatūros vakaro dalyvės: Dalia Staniškienė, programai vadovavusi dr. Milda Palubinskaitė, University of Delaware italų literatūros profesorė, ir Nijolė Gražulienė

Džiugo Staniškio nuotrauka

Tą jos Kūrėjo gerumą galima išvelgti daugelyje jos eilėraščių. Kai ji aprašo prieš 20 metų pirmą kartą aplankytą Kryžių kalną Lietuvoje, ji sukaupia visus ten patirtus išgyvenimus į malda, kalno papėdėje rymantiui Rūpintojui:

Ir aš klumpu, ir pakeliu akis
Tavo skausmo išvagotą
veidą.
Tikėdama ir pasitikėdama
Rūpintojėlio gerumu, ji mato Jį
laiminantį
...ateinančius, ir klumpančius,
ir savo kryžių nešančius
Kryžių kalną...

Savo asmenišką dialogą su Rūpintojumi ji viltinai baigia:

Ir tavo medžio šypseną
nušviečia laisvės viltimi
Laukus, miškus ir klonius...
Ir vieškelį... ir ten, ir čia,
Kurio visi mes į Tave
Ir Tėviškės laisvos rytų
Su viltimi keliaujam...
Šalia matymo Dievo veikimą
visose jos gyvenimo apraiškose,
poetė išgyvena kiekvieną
momentą laike, kurį vadina „amžinybės minute“. Tą gražiai pailiustuoja eilėraštis „Motiutės malda“. Motiutės širdis perpildyta neišsakoma meile mažajai, pirmą kartą pamatytai ir dabar

jos rankose miegančiai dukrai:

Miegantis angelas, atsiųstas
jiems Dievo.
Ir duotas man laikyti, myleti,
stebėti ir džiaugtis. matyti,

Motiutės širdis prisipildo ne tik džiaugsmu, bet ir dėkingumu už šį, jai duotą išgyventi momentą:

O Viešpatie, dekoju Tau
Už šią amžinybės minutę,
Kai laikau savo rankose

Poetės išgyvenimą kiekvieno jai Viešpaties duoto momento jo pilnatvėje ir spontanišką emocijų išsiliesimą pailiustuoja dar ir šios eilutės:

Viešpatie, ačiū Tau už asaras
Tekančias skruostais,
Už džiaugsmo ir padėkos asaras,

Kai lyja šiltas vasaros lietus
Dainavoje...
Ryšys su Dievu ir pasitikėjimas Juo išsakytas eilėraštyje „Vidudienio malda“:

Sėdžiu ošiančių medžių pavėsy
ir žinau:
Mano malda nusinešė vėjas
...Nusileisti prie kojų Kūrėjo

Dalia sugeba vaizdžiai ir poetiškai aptarti viską, apie ką ji kalba. Ypač tai jaučiamo gamtos aprašyme. Pvz., „Vaikystės pasakoje“ ji sukuria puikiai išsamonėję išlikusių vaikystės išpažintų, kadaise pažintų kaimo sodybos vasaros idiliją, perteikdama ją taikliais metaforomis:

Kūdroj kasas sumerkę krūmai.
Maurai apmirusio vandens paviršiu.
Purienos pievoje už sodo.
Balsai pempiku.

Tolimoj — tingus vėjo malūnas.
Didi, neaprepiama dangaus mėlynė.
Gale sodo, po riešutu, apsamanojęs senas suolas.
Bitučių duzgesys.

Smulkutės asarėlės po mano langu.
Didelė musė ant namo sienos.
Baltai nušluoti gonkų laiptai.
Klumpės po suolu palei tvorą.
Vidurdienis.

Tyla.
3.
Ilg, nutįsę, mąstantys šešėliai.
Laukuose pasiklydusi daina.

Čiurlenimas upelio pievoje už sodo.
Suglaustom galvutėm gėlės.
Kaimynų šuns lojimas.
Nulinkę uosio šakos.
Vidury kiemo susipešę žvirbliai.
Padangėje lengvutis debesėlis.
Nusvirę sunkūs buldiniai.
Vėsoma.
Bažnyčios varpo dūžių muzika.
Paskendus prieblandoj auksinė pasaka.

Sėdžiu ošiančių medžių pavėsy
Ir klausausi šnarėjimo vėjo,
O bežodė malda
Su varpais kyla ten,
Kur pūkiniai ėriukai lyg miega...

Sėdžiu ošiančių medžių pavėsy
Ir žinau:
Mano malda nusinešė vėjas
Ir vidudienio varpo giesmę
ją pagavo,

Ir malda su varpais nuliūliavo,
Ir pakilo virš pūko ėriukų,
Ir nuskrido su vėju
Nusileisti prie kojų Kūrėjo...

Nijolė Gražulienė šiais, 1997 metais, savo eilėraščių kūrby apvainikavo labai patraukliai išleista jos eilėraščių ir Algimanto Kezio juose įpintų nuotraukų knyga. *Susipynę pasauliai*. Nijolėi knyga pasaulis yra savas, nors jos eilėraščių knyga yra pirmoji. Jos eilėraščiai pasirodavo *Draugo* kultūriniam priede, *Eglutėje*, o konkursiniai straipsniai ne kartą buvo

spausdinami *Laiškų lietuviams* puslapiuose. Nemažai yra išvertusi lietuvių autorių knygų į anglų kalbą ir kai kurias iš jų redagavo arba dirbo jų redakcijų kolektyvuose. Su mokslinių veikalų redagavimu susiduria ir savo kasdieniniame darbe.

Nijolės skaitytų eilėraščių Dainavoje tema yra žmonių

santykiai, išsiskirimai, vidiniai išgyvenimai. Pirmame jos skaitytame eilėraštyje „Neapykantos dulkė“, ji kalba apie žmonių santykius, meilę, kuri kartais tik atsimuša, nepalietusi žmogaus vidaus. Žmonės nėra jai viena nuo kitos nepriklausomos salos. Ji kviečia:

Prisiartink, nepažįstamas
broli, sese, —
neišsiskirkime nepasiguodę.
Eilėraštyje „Nuo pikto“ ji dalinasi su skaitytoju sielos skausmu, vidine kančia, asaromis ir malda, kurie ją nuvalo, nuskaidrina ir padaro „baltesnę už sniegą“. Savo temas Nijolė daž-

Nijolė Gražulienė

NUO PIKTO

prausiausi
ašarom pralietom
ne už save —

Miniau
ne savo gyvenimo mįslę
ragavau
ne savo likimo taurės kartius
gurkšnius

ilgėjau
ne savo laimės
savinaus
ne savo sielos skausmą...
meldžiausi
ne savo žodžiais, savais tapusiais:

...gelbėk mus
NUO PIKTO...

Prausiausi
ašarom pralietom
ne už save —

ir valandėlę
tapau
baltesnė už sniegą.

LAUKIMAS II

Vystelėjusių rožių puokštė
nuolatos primins
vasarą be rytųjaus.

Lašas po lašo
į mano širdį
prilašėjo
Tyla...

Mano žodžiai
įšalo
ledkalny.

Ieškodama namų
pas svetimus
pradau
savo sukurtuosius.

Aš užmiršau,
kad aš —
undinėle.

UŽMŪRYTA

Pro juosvą lango stiklą, megztų
užuolaidų raizgyną dar matosi,
kaip vėjas supa, lanksto
klevo šakas it pievos smilgas.

Nerimsta
jis ir kartkartėmis —
tarytum būtų įniręs, sušniokščia! —
ar trokšdamas iš rudėjančios
širdies išvyti paskutinį
saulės spindesį ir savo nerimą,
pro pravirą langelį bangomis
atplūstančiu, pripildyti.

Prigeso
dar dangus... Prie lango prieinu —
manasis atvaizdas mane sutinka.
Tiesiu sau išsilaisvinimo ranką...

Akimirką
abu pasauliai susipynė!

Sunku būt išsirinkti...
Neišdrįsau: likau užmūryta
neperregimo stiklo, nebėr
ką pasirinkti...

O vėjas
pradeda nurimti.

ŠYPSENA

Prakrentančiam lietaus laše pamačiau
savo ir nepažinau: kryptelėjusios
mano lūpos, mano akys išbluko... Nuplėšta

šypsena paliko pamintą
prie žvarbaus gruodžio ežero
kranto — ieškau jos,

brisdama basa birželio smėliu:
žinau, pėdomis užkliudžiusi,
pajusčiau
ekstazinį susijungimą — — —

Tik krantas nuo bangų ir vėjų nebe tas,
kurio tu dieną ėjom, dalindamiesi
saule, kol suklykė žuvedros,

ir mano šypsena gal jau smėlio ar vandens
spalvos, bangų skalavimo nualinta skenduolė,
ar dūsta, užpūstyta smiltimis besieleimis,

o gal iš jos išlikęs tik šešėlis, pati
katrių dienų, beširdžių, išgarinta dausosna?..
Šventai ir per ilgai tikėjau

stebuklinga šypsenos
paparčio žiedo valanda! Bijau, vėlei jaučiu
naujosios šypsenos gimimo skausmus.

MALDA

Kaštonams iškelus žieduotas rankas
pavasario maldai, išaiškėjo:

nepalaiminti, kurie atleidia
pirmąjį draugystės
apgavystę,
pasitikėdami rudens aukse
ipintais atsiprašymais.

Nepalaiminta atleidžioji.
Neragaus ji tyliosios nakties ramybės:
šventmety ją guos tik Kalėdų snaigės ir
teks raudoti
tarp vystelėjusių violetinių žiedų
alyvų darželyje.

Jos šešėly teišsilaisvina siela
lyg netoliese kylantis pribrendęs
pienės pūkas,
Eikš, pasiguoski
nužydėjusiai slyvai.
Iešk ištrinti širdy įdegtus žodžius
švelniai glostančiam pavasario vėjui...

Už aukštos tuoros
nelaimingesni už tave
gaudo ir mėto sviedinį
prie šventosios Dimfnos statulos:

jų nušvitę veidai
neišduoda skriaudų,
kurios juos čia
nuo pasaulio atitverė.

Kaštonai meldžiasi už juos
ir už tave.

Dalia Staniškienė

VAIKYSTĖS PASAKA

1.
Spinduliai saulėtekio paskendę šuliny.
Švariai iššluotas smėlio takas.
Pravertos rūsio durys.
Sunkios, nusvirusios alyvų šakos.
Vyturio giesmė padangėj.
Daržely dar neprasiskleidusios geltonos tulpės
Ir dideli lašai ant rūtų.
Žali agrastų krūmai
Ir aviliai nuo saulės spindulių nespėję
dar įkaisti.

Atidari varteliai sodan.
Motiutės šypseną lange verandos.
Švelnaus gegužės vėjo sudraikytos kasos...

2.
Kūdroj kasas sumerkę krūmai.
Maurai apmirusio vandens paviršiu.
Purienos pievoje už sodo.
Balsai pempiku.
Tolimoj — tingus vėjo malūnas.
Didi, neaprepiama dangaus mėlynė.
Gale sodo, po riešutu, apsamanojęs senas suolas.
Bitučių duzgesys.
Smulkutės asarėlės po mano langu.
Didelė musė ant namo sienos.
Baltai nušluoti gonkų laiptai.
Klumpės po suolu palei tvorą.
Vidurdienis.
Tyla.

3.
Ilg, nutįsę, mąstantys šešėliai.
Laukuose pasiklydusi daina.
Čiurlenimas upelio pievoje už sodo.
Suglaustom galvutėm gėlės.
Kaimynų šuns lojimas.
Nulinkę uosio šakos.
Vidury kiemo susipešę žvirbliai.
Padangėje lengvutis debesėlis.
Nusvirę sunkūs buldiniai.
Vėsoma.
Bažnyčios varpo dūžių muzika.
Paskendus prieblandoj auksinė pasaka.

ALYVOMS ŽYDINT VILNIUJ

Jūs šypsojėte ir gaubiate mane
Svaiginančiu kvapu.
Ir nešat mano sielą
Į sapną Tėviškės laukų...
Vėjelis dvelkia, o širdy ramu...
Ir šypso lūpos, juokias akys
Ir pildosi visa būtis
Viena mintim, vienu jausmu:
Svaiginančių alyvų ir
Tėviškės laukų
Kūrėjo gerumu...

VIDUDienio MALDA

Sėdžiu ošiančių medžių pavėsy
Ir klausausi gaudimo varpų...
Jų garsus pasigauna vėjelis
Ir sūpuodamas neša į tolį,
Virš žaliuojančių medžių šakų...
Jie nuaidi į mėlyną dangų,
Neužkliudę pūkinų ėriukų...

Sėdžiu ošiančių medžių pavėsy
Ir klausausi šnarėjimo vėjo,
O bežodė malda
Su varpais kyla ten,
Kur pūkiniai ėriukai lyg miega...

Sėdžiu ošiančių medžių pavėsy
Ir žinau:
Mano malda nusinešė vėjas
Ir vidudienio varpo giesmę
ją pagavo,

Ir malda su varpais nuliūliavo,
Ir pakilo virš pūko ėriukų,
Ir nuskrido su vėju
Nusileisti prie kojų Kūrėjo...

Genovaitės Skrabulienės jausmų, spalvų ir siužeto trio

ALGIMANTAS KEZYS

Beveidės akys, antropomorfi-
zuotos uolos, vėšios augalijos
konvulsijos... „Aš piešiu nuotai-
kos pagautą“, — taria dailinin-
kė Genovaitė Skrabulienė, ku-
rios tapybos ir piešinių paroda
šių metų spalio 3 dieną buvo
atidaryta Čiurlionio galerijoje,
Jaunimo centre, Čikagoje.

Smagiai atšventusi Velykas,
ši dailininkė nepiešia margučių
— tik nuotaiką. Šventiški jaus-
mai pasklinda, kaip vos perma-
toma migla, pro kurią tyliai at-
siskleidžia spalvų sluoksniai-
mai ir švelnių kontūrų demar-
kacijos.

Nepaisant to, kad konceptua-
lusis menas dar nesugiedojo sa-
vo gubės giesmės, jau kalbama
apie Vakarų meno „nuprasmi-
nimą“, t.y., apie intelektualumo
ar prasmingumo daileje nereik-
kalingumą. Šiandien klausia-
mas, ką reiškia paveikslas nuta-
pytos akys, lokys, vėlnias ar
koks kitas metaforinis vaizdi-
ys, dvelkia naivumu. Ar debė-
sėliai gali būti nuotai? — taip pat
klausia tik keistuliais. O jeigu
kas paveikslą apie pajūrio sa-
vartyną ieškotų argumentų
prieš taršą, ko gero būtų iš-
vadintas dar ir visiškai naivuo-
liu. Grožiui pajusti nereikia me-

Genovaitė Skrabulienė

„Nuojauta“, 1997

„Atgaila“, 1992

no kūrinijje atrasti filosofinės
semantinės ar tiesiog bet kokios
prasmės. Gražu, ir viskas.

Ir vis dėlto Genovaitė Skrabu-
lienė nevengia savo paveikslus
„pakrikštyti“. Net patys abstr-
aktiausi darbai nepavadinoti
„Kompozicijomis“ (tik vienas
taip pavadintas), „Metamorf-
zėmis“ ar „Iš serijos Be titro Nr.
X“, o įvardinti „Bangomis“,

„Saulelydžiais“, „Ilgesiais“. To-
kie sukonkretinti paveikslų var-
dai sukuria išankstinę nuos-
tatą, kuri nuteikia žiūrovą toki-
vaizdą paveikslu ir įžiūrėti, net
ir tuo atveju, jei paveikslas —
solidi abstraktybė. Reikėtų kelti
klausimą, ar akių, bučinio,
plunksnos įvaizdžiai šios daili-
ninkės kūryboje yra metaforos,
ar tik trumpa ekskursija iš

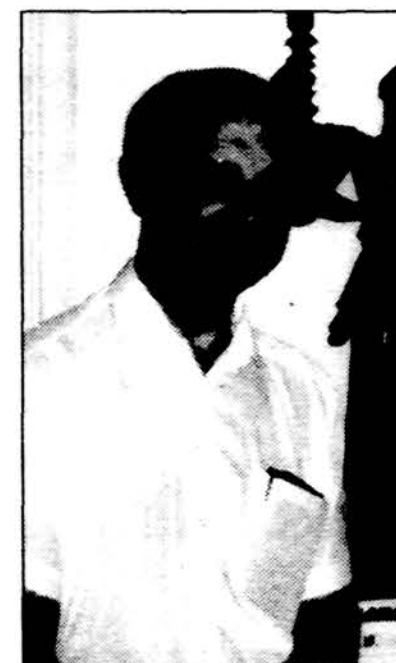
spalvotų potėpių pasaulio į bui-
tišką kasdienybę? Patartina pa-
ciam žiūrovui tą klausimą ats-
kyti, bandant „sulydinti“ lite-
raturškumo ir estetiškumo ele-
mentus į vieną skiedinį, o meta-
fizines paieškas palikti tam,
kam jų reikia.

Samonė, paakinta pasamo-
nės, veikia ir „bepasmisškai“,
t.y., spontaniškai. Tokia, atro-

do, ir yra Genovaitės esteti-
nė nuostata. Žiūrint į jos paveik-
slus, norisi, kad iš žmogaus pa-
zinimo galių veikų vien rega.
Rega, nepažabota jokiais in-
tektualinėmis prielaidomis,
atskleistų žiūrovui jai vienai
prieinamą nuspalvintą nuotai-
kų pasaulį. Spalvos čia ramios,
ten — šokiruojančios, kitur —
intriguojančios savo skurdumu,
beįsigėdumu arba drąsa bei be-
protišku margumynu.

Genovaitė — spalvų meistrė,
solidžiai atsiremusi kojomis į
žemės realijas. Bet jos realij-
os turi nežemiškus sparnus,
skraidinančius mus ne vien pa-
dangėmis, požemiais, vandeni-
mis, bet ir pačios autorės sielos
gelmėmis, iš kurių veržiasi fon-
tanai, plaukioja gintarai, kyla į
padanges siurrealistiški pasta-
tai. Dailininkė nėra nei akty-
vistė ar filosofuojanti piešėja.
Atsitiktiniai atsiradę pasakoj-
mieji elementai rišasi su nuta-
pytomis gamtos stichijomis ty-
liai ir mandagiai. Šios daili-
ninkės spalvų gamos netampa
pacios sau tikslu. Jos išplaukia
iš autorės jausmų pasaulio, ku-
ris pasireiškia moteriškuoju
jautrumu savo pacios išgyveni-
mams, nudaailintiems gamtoje
užtiktais spalvos ir braizo niu-
ansais.

Genutės Skrabulienės meno
paroda vyks Čiurlionio gale-
rijoje dar ir šį savaitgalį, spalio
18-19 dienomis.

Dr. Domas Kaunas

Silvija Vėlavienė

Keliaujančios Mažvydianos prelegentai Čikagoje

Ateinantį savaitgalį Čikagoje
iškilmingai tęsis Pirmosios lie-
tuviškos knygos — Martyno
Mažvydo *Kateizmo* — 450 me-
tų jubiliejaus minėjimas. Bus
galima paklausyti mokslininkų
humanitarų — lietuvių ir litua-
nistinių darbų dirbančių.

Spalio 25 dieną Newberry bib-
lioteka, Čikagos miesto centre,
surodė senųjų Bonaparte kolek-
cijos lietuviškų knygų parodą.
Tai renginys, skirtas ne tik lie-
tuviams, bet ir visai Čikagos
bendruomenei. Angliškai pas-
kaitą skaitys dr. Leonardas
Vytautas Gerulaitis, Europos
senosios rašties specialistas iš
Michigan State University. Jo
disertacijos tema: Venecijos in-
kunabulai leidėjai ir skaitytojai
(Venetian Incunabula: Printers
and Readers). Dr. Gerulaitis
taip pat domisi ir kitomis kul-
tūrologinėmis Viduramžių bei
Renesanso epochų temomis,
bendradarbiauja kultūrologi-
niuose ir istorijos mokslų leidi-
niuose.

Spalio 26 dieną Balzeko Lie-
tuvių kultūros muziejuje, Čika-
goje, įvyksiančiame minėjime
dalyvaus du kvietiniai litua-
nistai iš Lietuvos, *Kateizmui*
skirtų jubiliejinių renginių or-
ganizatoriai, po Šiaurės Ame-
riką keliaujantys su Mažvy-
dianos paroda. Vilniaus univer-
siteto Knygotyros katedros pro-
fesorius ir vedėjas dr. Domas
Kaunas yra Pirmosios lietuviš-
kos knygos minėjimo valsty-
binės komisijos sekretorius. Pa-
grindinė jo mokslinių tyrinėj-
imų sritis — lietuviškos knygos
istorija bei knygotyros teorija.
Humanitarinių mokslų daktaro
ir habilitacinę disertaciją pa-
rašė apie lietuviškų knygų isto-
riją. Šia tema išleido devynis
veikalus, paskelbė apie šimtą
mokslinių, per tris šimtus kito-
kų straipsnių. Už Mažosios
Lietuvos lietuvių spaudos ty-
rinėjimus pagerbtas kelių ty-
rimų, viena jų — 1994 metais
Lietuvos Respublikos mokslo
premija. Dirba įvairiuose biblio-
tekininkų, knygotybininkų, isto-
rikų, baltistų, bibliofilų projek-
tuose.

Savo surengtą Mažvydianos
prie jo budintis gali tik bepras-
mas valandas palydėti:

*Laikrodis ir aš pavargom,
belydėdami valandas...
Laikrodis ir aš raudame...*

Nijolės Gražulienės eilėraš-
čiuose jaučiama laisvumo ir
modernumo nuotaika.
Posmeliai gali būti ilgi arba
labai trumpi. Eilutės taip pat il-
gos arba trumpos. Jų naudoja-
ma tiek, kiek reikia išsakyti
min ciai. Nebaigta mintis
dažnai atsiduria naujoje ei-
luteje (pvz., „Užmūryta“).

Linkėtina Nijolei Gražulienėi,
o taip pat ir Daliai Staniškienei
neapsistoti prie pirmųjų jų poe-
zijos knygų, ypač kai išvijoje
rašančių eilėraščių gretos grei-
tai retėja.

Jurgis Mačiūnas grįžo į Lietuvą

ALGIMANTAS ANTANAS NAUJOKAITIS

Iš Vakarų į Vilnių atgabentos
Jurgio Mačiūno ir Fluxus parod-
dos, jo kabineto atidarymas
Šiuolaikinio meno centre, Jono
Meko neseniai išleisto knygoje
Laisvė iš Niekur paskelbti die-
noraščiai fragmentai apie Jurgį
Mačiūną ir jo paskutinius gyve-
nimo metus sukle Lietuvos vis-
uomenės, ypač meninio jaunimo
susišalėjimą šio naujo meno
judėjimo įkūrėjo asmenybe.
Galbūt todėl vilniečių kultūri-
ninkui Pranui Morkui kilo min-
tis, į Lietuvą pervežti išvijoje
atsidūrusio ir ten mirusio Jurgio
Mačiūno palaikus. Bet kaip,
jei po mirties 1978 metais jo pe-
lenai buvo išberti į vandenyną
netoli New York'o?

Pasak Prano Morkaus, jis pri-
ėmė Fluxus renginius — pokš-
tus primenantį sprendimą —
pargabenti į Lietuvą vandens
iš tos vandenyno vietos, kurioje
buvo išpilti Jurgio Mačiūno pe-
lenai.

Parvežti vandenį Pranas Mor-
kus prašė trijų ten atsidūrusių
lietuvių. Du pažadėjo, bet išė-
sėję tik vienas — žinomas poe-
tas, Yale universiteto profeso-
rius Tomas Venclova.

Prieš skrisdamas į Lie-
tuvą vandenį įlankoje prie
Long Island Sound, kur buvo
išpilti Jurgio palaikai, pasė-
mė indą vandenį, kad galė-
čiau jį parvežti į Lietuvą,
— pasakojo šiu eilučių autoriui To-
mas Venclova. — Bet prieš tai
svarsčiau, galvoju: ar beveik
po dvidešimties metų įlankoje
galėjo išlikti bent kokia tų pa-
laikų dalelytė. Paklausiau pa-
žįstamo Yale universiteto fizi-
kos profesoriaus. Jis pasakė,
kad pagal Avogadro dėsnį ten
yra dar daug tų pačių atomų.

Vandenį su Mačiūno palaikais
— atomais Tomas Venclo-
va liepos pradžioje lektuvu at-
vežė iki Lenkijos Vygrių miesto,
kur tuomet vyko lietuvių ir len-
kų kultūros kūrėjų konferenci-
ja. Kadangi Tomas Venclova
ten užsibuvo ilgiau, indą su
vandeniu jis perdavė anksčiau į
Vilnių išvažiavusiam žurnalo
Kultūros barai redaktoriui Bro-
niui Savukynui. Šis indą per-
davė Pranui Morkui.

Valstybės dienos išvakarėse,
prieš pat sušaukiantį, ties pat
Užupio tiltu, aidint žinomo
džazo muzikanto Vladimiro Ta-

Jurgis Mačiūnas — kadrai iš Jono Meko filmo „Zefiro Torna or Scenes from the Life of George Maciunas (FLUXUS)“

rasovo būgnų garsams, per sti-
printuotą skambant rengėjų žo-
džiams „Jurgis Mačiūnas parei-
kia į Lietuvą!“ baltu apsiaustu
apsiglaudęs jauna mergina, ly-
dima Vilniaus fluxininkų proce-
sijos, ir stiklo taurę perpiltą Ma-
čiūno vandenį išpyle į Vilnę.

Nors visuomenei apie šią per-
laidojimo ceremoniją plačiau
nebuvo pranešta, bet susirinko
nemažai žmonių, tarp jų profe-
sorius Vytautas Landsbergis
(beje, Jurgio Mačiūno buvęs įra-
šytas į Fluxus dalyvių sąrašą),
Tomas Venclova, na ir šio ne-
įprasto renginio iniciatorius ir
režisierius Pranas Morkus su
Vilniaus fluxininkų būriu.

Apkalvodamas šio renginio
režisūrą, stengiausi kiek galima
griežčiau laikytis Mačiūno ir
Fluxus judėjimo būdingų bruo-
žų, — paaiškino Pranas Morkus.
Paklaustas, koks jo požiūris į
Fluxus judėjimą, Tomas Venclo-
va atsakė, kad nors pats nėra to
judėjimo dalyvis, bet jį pripa-

žįsta kaip ir kitus meninius ju-
dėjimus bei sambūrius.

— Bet juk dalyvaudamas van-
dens — Mačiūno palaikų par-
gabavimo akcijoje, jūs savaime,
nejučiomis įsijungėte į Fluxus
meną — pokštą.

— Suprantama, to nė neketi-
nu neigti, — atsakė Tomas
Venclova.

Daug kas linkęs teigti, esą
Fluxus judėjimas pasibaigė su
Mačiūno mirtimi, kad jis liko
tik istorija. Bet Lietuvoje dide-
jantis susidomėjimas šiuo judė-
jimu vertia abejoti tuo teigimu.
Nejučiomis, o veikiausiai nore-
damas neigti senas meno for-
mas, kaip ir Mačiūnas, kurti vi-
sai skirtingą, savitą pasaulį ir
gyvenimo būdą, Lietuvos (ir ne
tik jos) meninis jaunimas kryp-
sta į pasaulinį avangardą, o gal
ir čia, Lietuvoje, atgyjanti, į
Fluxus ar į Neo Fluxus panašų
judėjimą. Idomu, kad kai kurie
mūsų meno kūrėjai to judėjimo
sąsajas išvėlgia gilioje praei-

„Poezijos pavasaris“ rudenį

(Atkelta iš 3 psl.)

nai renkasi iš neapčiuopiamo
(ne daiktų) emocijų pasaulio,
kuris yra išgyvenamas širdimi
ir pojūciais. Pavyzdžiui, eilėraš-
čiuose „Neapykanta“, „Nuo pik-
to“, „Laukimas II“ sukuria
įvaizdžius, kurie išeina iš dvi-
sios gelmių. Laukimo nuotaiškai
pagauti parenka ir tinkamas
metaforas:

*Lašas po lašo į mano širdį
prilašėjo tylą...*

arba,
Mano žodžiai įšalo ledkalny.

Eilėraštyje „Užmūryta“ vėjo
nišulys pripildo ir ją savo neri-
mu:

*Nerimsta jis ir kartkartėmis —
tarytum būt iniršęs,*

*sušniokščia —
ar trokšdamas iš*

*rudėjančios
širdies išvyti paskutinį*

saulės spindesį ir savo

nerimu,

pro pravirę langelį bangomis

atplūstančiu, pripildyti.

Eilėraštyje „Paklusniai“ poetė
analizuoja žmonių santykius;
susitikimus ir išsiskyrimus ir jų
sėkmę ar nesėkmę palieka liki-
mo dievams:

*Dievų dievai kažin kodel
nusprendė*

*šios draugystės suirimą:
išraut išsiskilusias širdis!*

Ir Tarė: „Tebūnie finis“.

Poetė gerai pagauna aki-
mirkų nuotaiakas ir jas nudažo
tinkamomis spalvomis. Pavyz-
džiui, beprasmiškus žmonių išsi-
skyrimus ar susitikimus nuda-
žo pilka spalva:

tyje, net lietuvių mitologijoje.

Pernai priimdamas Lietuvos
valstybinės premijos laureato
apdovanojimus, žymus kompoz-
itorius „Pagonių apeigų“ ir „Jer-
uzalės vartų“ autorius Bronius
Kutavičius, be kita ko, pasakė:
„Mūsų minimalizmas turi kelių
šimtmečių istoriją. Dabar lyg ir
nemadinga tapo į tokius daly-
kus kreipti dėmesį. Jaunima do-
mina tik pasaulinis avangardas.
Tai gerai. Bet ar pasaulinis
avangardas ne tautosakoje, ne
kokiam archaizme Džokijos
kaime? Girdeju, kad ir dabar
Kašėtų kaimo žmonės arija upės
vandenį, norėdami išsukti lie-
tų. Ar tai ne Jurgis Mačiūnas,
ne Jonas Mekas?“

1997.8.12.

*Pilki paliks sapnai...
pilki saulelydžių rytojais...
aplink —
pilkos minios veidai širdies
artyn neprivilioja...
Pilkos spalvos yra ir eilėraš-
tyje „Šypsena“:*

*Šypsena paliko pamintą
prie žvarbaus gruodžio ežero
kranto — iškau jos...“*

Viskas nublunka, ir šypsena,
apie kurią ji kalba, susilieja su
smėliu ir vandeniu. Šis smėlio
ir vandens arba šlapio smėlio
elementas pasikartoja ir eilė-
raštyje „Rudeninė rasa“, kur
momento nuotaika yra išreiš-
kiama „šalto ir šlapio smėlio
spalva“.

Išsiskyrimo tema tęsiama
eilėraštyje „Ašarų“, kur viskas
gyvenime, be abejo, neplanuo-
tai, netikėtai nutrūksta, nebai-
giama:

*Žodžiai neištarti;
nebeįstariami
paralyžuoti...
liūdni delnai tušti
žingsniai nepajuda
kur nebelaikia...*

Šios eilutės, bent čia rašančiai,
primena amerikiečių 19-ojo am-
žiaus poetės, Emily Dickinson
skausmo pajutimą ir išsakymą.
Skausmas žmogų paralyžuoja.

Eilėrašties „Mėnulio puota“
perkulia žaismingai į kitą, gal
skenduolių pasaulį, kurį poetė
daro ryškiom, smagiom, bet
kartu ir paslaptingom spalvom:

*...vandens lelijos paties pinas,
dabina mano plaukus...*

*Gelmėsna grimdama,
gintarais pasipuotus*

*surankios saulė mus visas ir
nusives mėnulio puoton.*

Kartais poetės daiktai įgauna
žmogiškas savybes. Pvz., eilė-
raštyje „Malda“ poetė sudaro
malda nuotaiką kaštonų me-
džių metaforomis:

*Kaštonams iškelus žieduotus
rankas pavasario maldai...
Nuzdydęsi slyva taip pat suas-
meninama ir jai galima pasi-
gusti:*

*Eik, pasiguoski
nužydydęsi slyvai...
jos šėšėly teišlaisvina siela...
Kaštonai meldžiasi už juos
ir už tave.*

Kai kurie eilėraščiai klausy-
tojų, privertia mintyse pakarto-
ti ir kelis kartus permąstyti jos
išsakytas mintis. „Alzheimer's“
eilėraštyje mintis aleganti, nes
kalbama, kaip šios ligos palies-
tas žmogus pamazą miršta, o

Ateities savaitgalis

Šiemetinis Ateities savaitga-
lis bus lapkričio 7 – 9 dienomis.
Visa savaitgalio programa vyks
Ateitininkų namuose, Lemont,
Illinois.

Penktadienį, lapkričio 7 d.,
7:30 v.v. kūrybos vakaras.
9:30 v. r. Svarstybos: „Moks-
leivių ir jaunųjų veiklos proble-
mos ir galimybės tinkamai
veiklai“.

10:30 v.v. Vyganto Malinaus-
ko pranešimas: „Ateities vizija
ateitininkams Lietuvoje“. Vy-
gantas Malinauskas yra nauja-
sis Ateitininkų federacijos pir-
mininkas.

12:00 v.v. Įspodžiai iš Palan-
gos konferencijos. Apvalaus sta-
lo diskusijos.

2:00 v.p.p. Dr. Vytautas Vy-
gantas: „Ateitininkų užjūrio
veikla dabar ir ateityje“.

3:00 v.p.p. Svarstybos: „Kam
ir kaip aukojama ateitininkų
jos uždaviniais Lietuvoje?“

Sekmdienį, lapkričio 9 d.:
1:00 v.p.p. Artūro Vazbio pra-
nešimas: „Jaunoji karta Lietu-
vos politiniame gyvenime“. Ar-
tūras Vazbys yra Lietuvos jau-
nųjų krikščionių demokratų pir-
mininkas.

2:30 v.p.p. Politinis simpoziumas:
„Užjūrio krikščioniškos
minties politinis požiūris į Lie-
tuvos partijas“.